

Шентүрк Сулейман, Бабаев Д.Б.

**ПЕДАГОГИКАЛЫК ДИАГНОСТИКАНЫ ИШКЕ
АШЫРУУ МЕНЕН ОКУУЧУЛАРДЫН ЧЫГАРМАЧЫЛЫК
ЖӨНДӨМДҮҮЛҮКТӨРҮН АНЫКТОО**

Шентүрк Сулейман, Бабаев Д.Б.

**ОПРЕДЕЛЕНИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ
РЕАЛИЗАЦИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДИАГНОСТИКИ**

Профилдик окутуу шарттарында окуучулардын чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүү процессин долбоорлоодо биз жөндөмдөрдү сапаттуу анализдөөгө багытталган максаттарды тактоо этабына жана жөндөмдөрдү сандык өлчөөнү анализдөөгө багытталган жыйынтыктарды баалоо этабына таянабыз. Бул компоненттер мониторинг процедурасы аркылуу байланышкан.

Мониторинг чыгармачылык жөндөмдөрдү өнүктүрүү белгилерин аныктоонун элементин жана маалымат топтоо белгиси менен жыйынтыкты баалоо денгээли тууралуу кабар берүүчү критерийди белгилөө элементин камтыйт. Бул процессте мониторингдин инструментарийи катары жогорку класстын окуучуларынын чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүү процессинде педагогикалык ишмердүүлүктүн жыйынтыктарынын диагностикасы кызмат кылат.

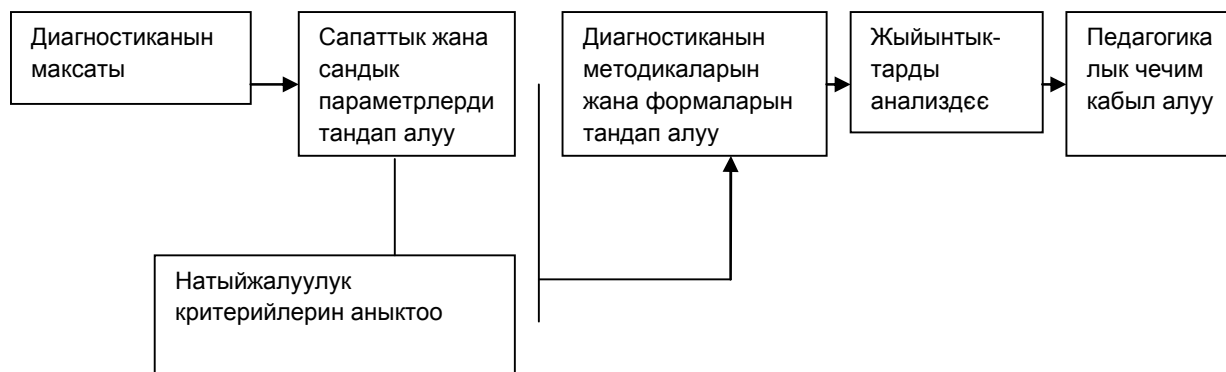
Диагностика (diagnosticos (грек) - таанып-билүү жөндөмдүүлүгү) психологдор менен педагогдордун биргелешкен ишмердигинин өзгөчө областы катары каралат, мында психодиагностика окуучунун өзүндөгү өзгөрүүлөрдү каттоого алат, ал эми педагогикалык диагностика тарбиялоо жана окутуу системасынын ичинде кызматтык функция аткарып, абалды, реализация шарттарын, педагогикалык процесстин жыйынтыктарынын маанисин негиздөөнү изилдейт [102].

Психологиялык диагностикага инсанды өнүктүрүү максатына жетүүнүн өбөлгөлөрүн (кабыл алуу, көңүл буруу, ой жүгүртүү, жөндөмдөр, мотивдер ж.б.), ал эми педагогикалык диагностикага инсандын өнүгүүсүнө байланыштуу көрүнүштөрдү (сапаттар, тараптар, каражаттар, шарттар) киргизебиз.

Педагогикалык диагностиканы ишке ашыруу процесси 1-схемада көрсөтүлгөн.

1-схема

Педагогикалык диагностиканын структурасы

Максаттарына, параметрлерине жана аныкталган критерийлерине жараша, педагогикалык диагностика байкоо, анкеталоо, тестирилөө ж.б. методдорунун жардамы менен жүргүзүлөт.

Окуучулардын жана алардын жөндөмдөрүнүн өнүгүүсү психикалык жаңы көрүнүштөрдүн пайда болушу аркылуу аныкталат, алардын пайда болуусун көзөмөлдөө диагностикага таянганда жана педагогикалык ишмердүүлүктү коррекциялоого түрткү берген шарттарда натыйжалуу болот.

Профилдик окутуу шарттарында окуучулардын чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүү процессинин жыйынтыктарын чыгаруу менен, төмөнкүлөрдү белгилейбиз:

1. Профилдик окутуу шарттарында чыгармачылык жөндөмдөрдү өнүктүрүү өнүгүүчү микроөйрөнү эсепке алуу менен, окутуу жана тарбиялоонун методологиялык принциптерине негизделген белгилүү бир социалдык-педагогикалык шарттарды сактаганда ишке ашырылат.

2. Өнүктүрүүчү микрочөйрөнүн өзгөчөлүктөрү болуп: инсанды үзгүлтүксүз өнүктүрүү принцибине багыт алуу; баарлашуу процессинде инсандын өзүн өзү реализациялоосу, инсандык-багыт алуучу өз ара аракеттенүүсү үчүн шарттарды түзүү эсептелет; инсандын чыгармачылык жөндөмдөрүн аныктоо жана өнүктүрүү механизми болуп чыгармачылык ишмердүүлүк эсептелет.

3. Чыгармачылык жөндөмдөрдү өнүктүрүү дегенде биз чыгармачылык ишмердүүлүктү реализациялоо үчүн олуттуу мааниге ээ болгон инсандык сапаттардын өнүгүүсүн түшүнөбүз, алардын калыптануусунун натыйжасында инсандын жаңы сапаттык мүнөздөмөлөрү пайда болот.

4. Профилдик окутуу шарттарында окуучулардын чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүүнүн педагогикалык процессуалдык система болуп эсептелет, анда түзүүчү компоненттердин: максаттардын, милдеттердин, процесстин катышуучуларынын өз ара аракеттенүүсүнүн мазмуну (методдору жана формаларынын биримдиги менен өз ара байланышы орун алат (биргелешкен баарлашуу жана чыгармачылык ишмердүүлүктөгү окуучулардын психологиялык өзгөчөлүктөрүн эсепке алуу менен).

5. Биргелешкен чыгармачылык ишмердүүлүк, бир жагынан, окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүгүн, экинчи жагынан, педагогдордун окутуу-тарбиялоо, чыгармачылык ишмердүүлүгүн камтыйт. Өнүктүрүү процесси алдын-ала болжолдонгон жыйынтыкка ылайык жөндөмдөрдүн өнүгүүсүн, ошондой эле мындай өнүгүүчүн зарыл болгон шарттарды жана каражаттарды каттоого алат. Демек, окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүгүн өнүктүрүү процесси педагог менен окуучулардын биргелешкен чыгармачылык ишмердүүлүгүндө ишке ашырылат.

6. Профилдик окутуу шарттарында окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүгүн өнүктүрүү процессинин иштелип чыккан структурасы процессуалдык-технологиялык мамиленин позициясынан класстан-класска көчүрүү чыгармачылык экзамендеринин жүрүшүндө төмөндөгү компоненттердин болушун шарттайт: максаттардын коюлушу жана такталышы (шарттар - багытталуу - жыйынтыктар); интеллектуалдык-чыгармачылык даярдык этабында да, чыгармачылык ишмердүүлүк этабында да педагогдор менен окуучулардын өз ара аракеттенүүсү; жөндөмдөрдү диагностикалоо жана процессти коррекциялоо.

Ошентип, биргелешкен чыгармачылык ишмердүүлүктү долбоорлоо боюнча педагогикалык функция эки функциянын: прогностикалык жана башкаруу функцияларынын позициясы катары каралат. Бул ишмердүүлүк чыгармачылык ишмердүүлүк процессине тиешелүү болгон бардык этаптарды камтууга тийиш. Педагог окуучулардын чыгармачылыгын өзүнө да тиешелүү процесс иретинде карап, чыгармачылык процессте өнөктөш болуусу маанилүү.

1-таблица

Педагог менен окуучулардын биргелешкен чыгармачылык ишмердүүлүгүнүн этаптары

Этап	Мазмуну	Педагогикалык таасир этүүнүн максаты
Ишмердүүлүктүн түрүн аңдап-түшүнүү	Ишмердүүлүккө киришүү	Ишмердүүлүктүн маанисин жана максаттарын актуалдаштыруунун негизинде ишмердиктин жаңы түрүнө жеке катышууну камсыз кылуу
	Педагог менен окуучунун ортосунда бөлүштүрүлгөн ишмердүүлүк	Ишмердүүлүктү анализдөө, жыйынтыкты камсыз кылуу үчүн зарыл болгон операциялык-аткаруучулук ишмердүүлүккө окуучуну тартуу
Ишмердүүлүккө ээ болуу	Тууроочу (имитациялык) ишмердүүлүк	Окуучуну проблеманы чечүүнү биргелешип издөөгө, активдүүлүгүн көрсөтүүгө активдештирүү
	Колдоочу ишмердүүлүк	Демилгени кеңейтүү, ишмердүүлүктү башкарууга тартуу
Чыгармачылык ишмердүүлүк	Өзүнө өзү түрткү берүү боюнча ишмердүүлүк	Жыйынтыкка жетүүчүн ишмердүүлүктүн максаттарын, башкаруунун сырткы жана процессуалдык формаларын сунуштоо, талкуулоо жана кабыл алуу
	Өзүн өзү уюштуруу боюнча ишмердүүлүк	Чыгармачылык ишмердүүлүктүн катышуучуларынын ортосундагы натыйжалуу мамиленин жана кызматташтыктын ыкмаларын издөө жана апробациялоо, өз ара аракеттенүүдө катышуучулардын позицияларын активдүү өзгөртүү
	Өнөктөштүк	Чыгармачылык ишмердүүлүктүн структурасындагы бардык компоненттердин өзүн өзү жөндөөсүнүн негизинде ишмердүүлүктүн катышуучуларынын ортосундагы субъект-субъектилик мамилелерге өтүүнү аныктоо

Берилген схемага ылайык, окуучунун ишмердүүлүгүнүн жыйынтыгы болуп чыгармачылык натыйжага жетишүү эсептелет, ал эми педагогдун ишмердүүлүгүнүн жыйынтыгы катары окуучулардын чыгармачылык жөндөмдөрүнүн өнүгүү фактысы саналат.

Биргелешкен чыгармачылык ишмердүүлүктү уюштурууга карата мындай мамиле репродуктивдүү ишмердүүлүктөн чыгармачылык практиканы ишке ашырууга өтүүгө мүмкүндүк берет, ал окуучулар менен педагогдорду чыгармачылык жөндөмдөрдү өнүктүрүүгө багыт алган биргелешкен ишмердүүлүккө тартуу шартынын жүзөгө ашуусу аркылуу камсыздалат.

Система натыйжалуу иш алып баруусу үчүн, аны башкаруу зарыл. Экинчи педагогикалык шарттын тандалып алынышы ушуну менен түшүндүрүлөт - профилдик окутуу шарттарында окуучулардын чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүү процессин педагогикалык башкаруу шарты.

Ошентип, профилдик окутуу шарттарында окуучулардын чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүү процессин педагогикалык башкаруу шарттарын реализациялоо: биринчиден, чыгармачылык жөндөмдөрдү өнүктүрүү процессинин субъектилерин башкаруудан өзүн өзү башкаруусуна өтүүгө өбөлгө болуучу окуучулардын ролун активдештирүүгө негиз түзүү; экинчиден, рефлексиялык-креативдик башкаруу системасы аркылуу камсыз болот.

Бул педагогикалык шарттарды педагогикалык процесстин натыйжалуулугунун сырткы факторлору камсыздайт, бирок ошондой эле процесстин окуучулардын инсандык сапаттарына карата натыйжалуулугу тууралуу маалыматка ээ болуу да зарыл, демек, кийинки педагогикалык шартты талдап көрүү тууралуу маселе келип чыгат, ал - чыгармачылык ишмердүүлүктүн жүрүшүндө окуучулардын чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүү деңгээлинин критерийлерин иштеп чыгуу.

Психологиялык-педагогикалык адабияттарга аналитикалык сереп көрсөткөндөй, бүгүнкү күнгө чейин эле чыгармачылык жөндөмдөрдү баалоо боюнча бирдиктүү көз караш жок. Мындай шартта педагогикалык таасир этүүнүн натыйжалуулугун жана анын динамикасын баалоого мүмкүнчүлүк берүүчү психологиялык, педагогикалык жана социалдык көрсөткүчтөрдөн турган критерийлердин комплекси зарыл.

Теориялык-эксперименталдык изденүүлөр, ошондой эле өздүк тажрыйба бизди төмөнкүдөй бүтүмгө келүүгө түрткү берди: каттоого алынуучу көрсөткүчтөр катары В.И.Андреев сунуштаган [15, 73-б.] инсандын чыгармачылык жөндөмдөрүнүн структуралык моделине ылайык иштелип чыккан окуучулардын чыгармачылык жөндөмдөрүнүн өнүгүш деңгээлдерин алуу керек.

Мында жөндөмдөрдүн динамикасын өлчөөнүн негизги критерийи болуп чыгармачылык ишмердүүлүктүн процессуалдык мүнөздөмөлөрүнүн калыптангандык деңгээли кызмат кылат.

Психологиялык-педагогикалык эмгектерди анализдөөнүн негизинде, эксперименттин констатациялоочу этабынын маалыматтарын пайдалануу менен, чыгармачылык ишмердүүлүктүн жүрүшүндө окуучулардын чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүүнүн төмөндөгү деңгээлдерин бөлүп көрсөтөбүз: репродуктивдүү, имитациялоочу, конструктивдүү жана чыгармачылык (ишмердүүлүктүн мүнөзүн баалоонун негизинде).

Деңгээлдерди мүнөздөөчү көрсөткүчтөр катары төмөнкүлөр каралат:

- интеллектуалдык жөндөмдөрдүн өнүккөндүгү (анализдей, далилдей алуу, проблеманы көрө билүүгө жөндөмдүүлүк ж.б.);
- чыгармачылык ишмердүүлүктүн жүрүшүндө окуучулардын чыгармачыл активдүүлүктү жана өз алдынчалыкты көрсөтүшү;
- чыгармачылык ишмердүүлүктүн жүрүшүндө өзүн өзү башкарууга жөндөмдүн калыптанышы;
- окуучулардын коммуникативдик-чыгармачылык жөндөмдөрүнүн өнүккөндүгү (башкалардын чыгармачылык тажрыйбасын пайдалана билүү, кызматташууга жөндөмдүүлүк).

Литература:

1. Бабаев Д.Б., Сулеман Шентурк. Развитие творческих способностей учащихся в условиях профильного обучения. Центральная Азия: основные направления и перспективы развития в условиях глобализации // Материалы международной научной конференции. - Бишкек-Тегеран, -2008. С. 554-555.
2. Исследование творческих способностей учащихся на уроках математики // Поиск. 1998., №6. С. 95-100.
3. Третьяков П.И., Сенновский И.Б. технология модульного обучения в школе: -М: Новая школа, 1997.
4. Педагогика воспитания и развития личности учащегося / М.Е.Дуранов, И.М.Жернов [и др.]. - Челябинск: ЧелГУ, 1996. - 72с.
5. 227. Щадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека: учеб.пособие, - 2-е изд., перераб. и доп. - М., 1996. - 320 с.